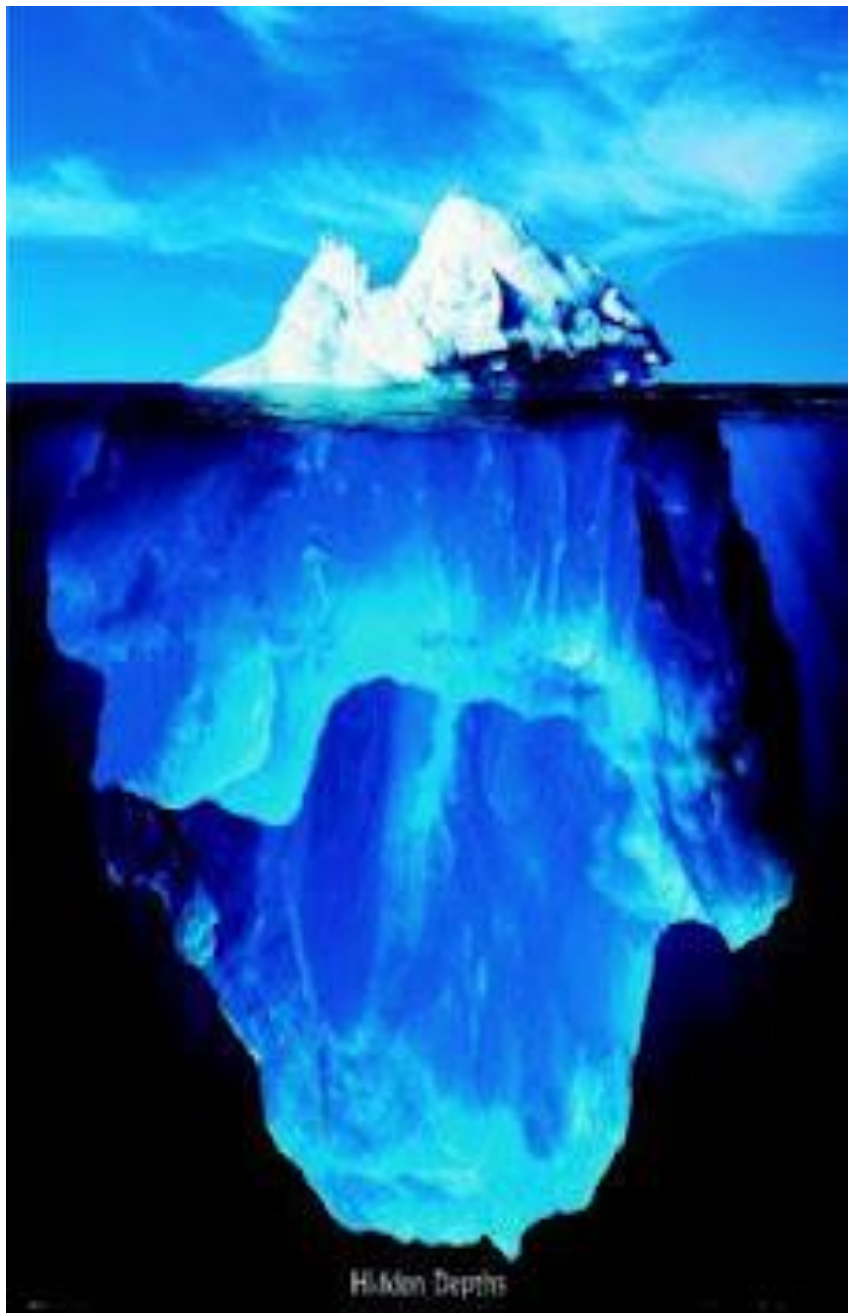

Sikkerhets- kultur: *Hvordan feilbarlige mennesker opptrer i organisasjoner...*

Geir Ove Venemyr
Høgskolelektor/HINN

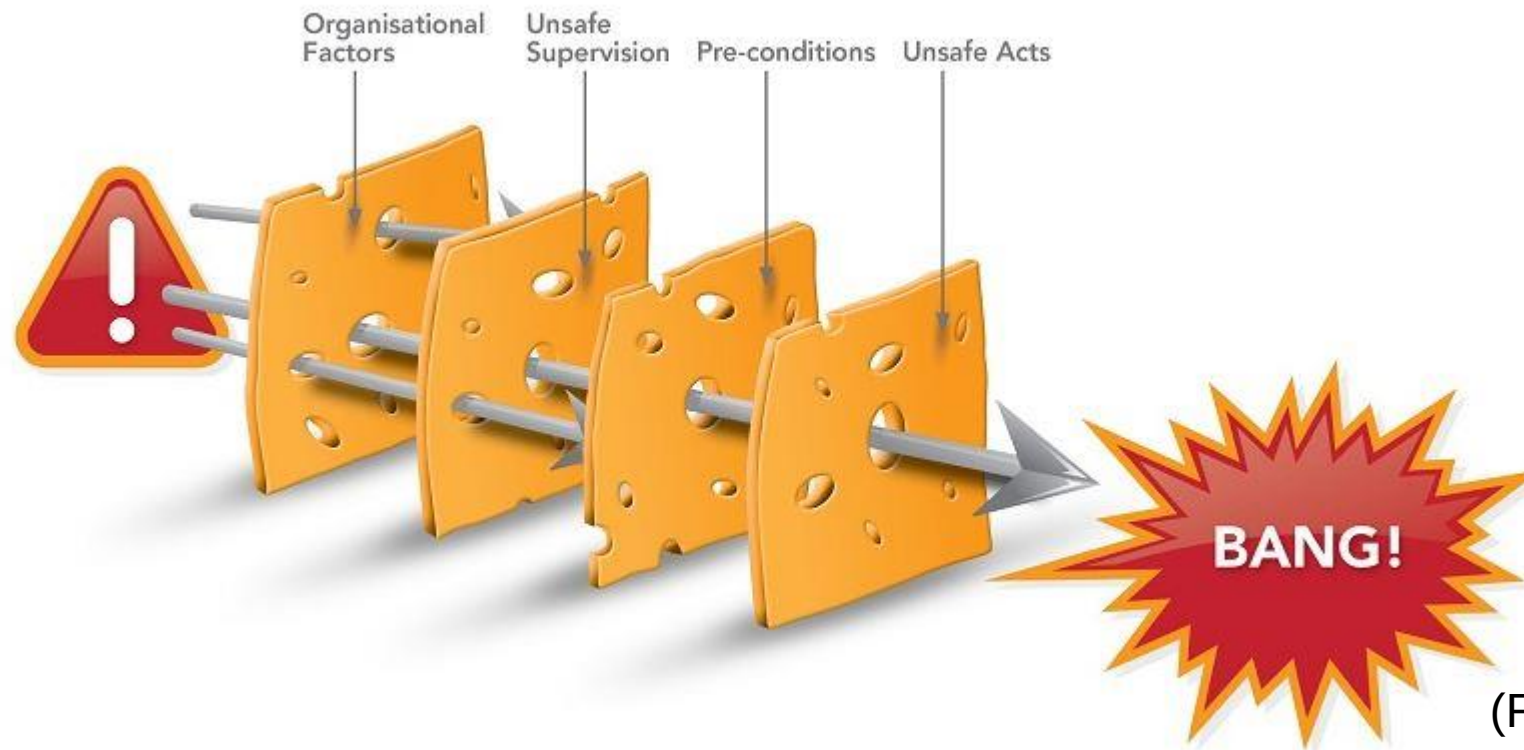
Sikkerhet

- Forebyggende tiltak der hensikten er å redusere sannsynligheten for at noe uønsket skal skje eller redusere konsekvensene ved uønskede hendelser
- Stor grad av sikkerhet = liten risiko (og vice versa)
- Safety og security

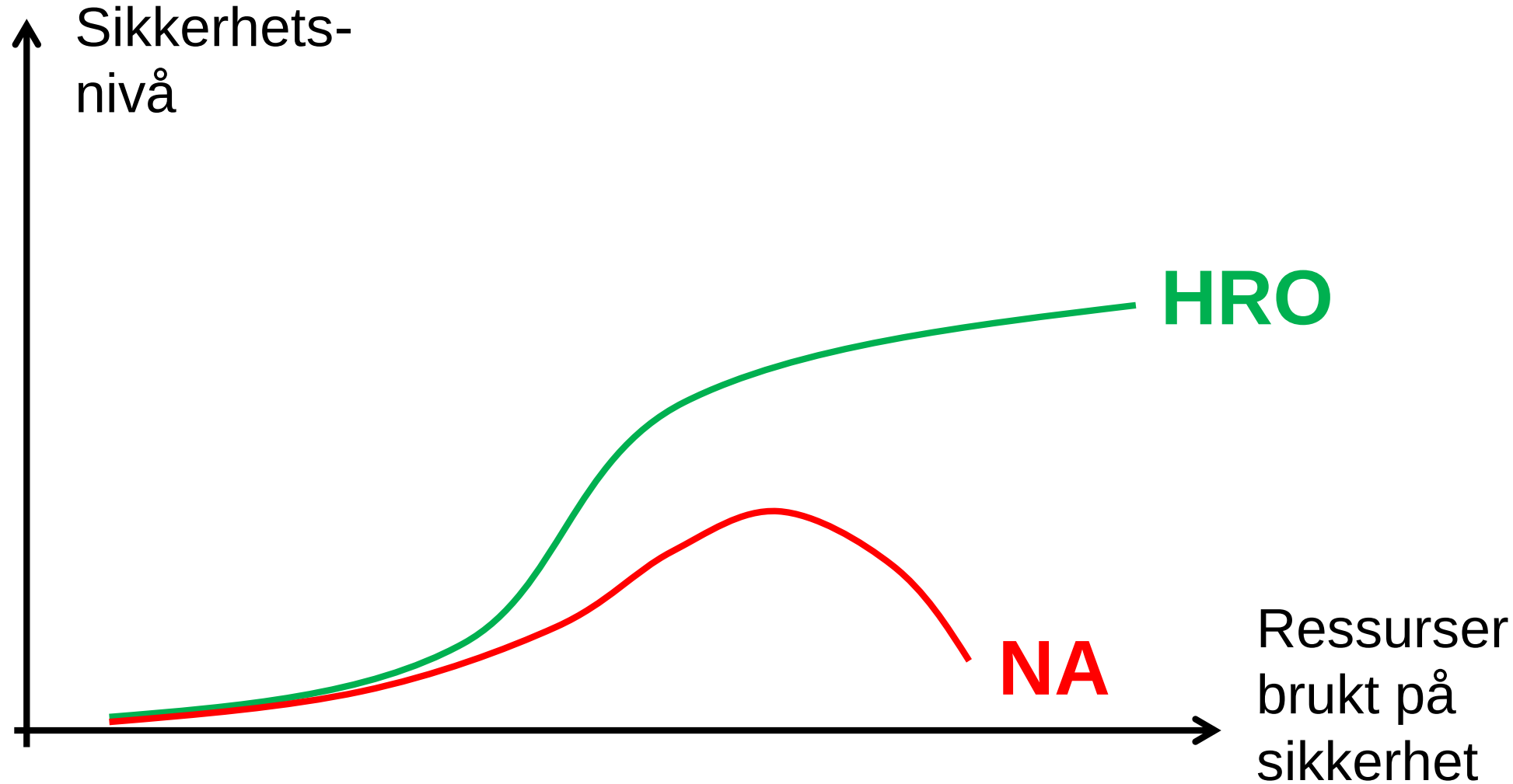
Teorier om ulykker og katastrofer

- Normal Accidents (NA)
- High Reliability organizations (HRO)

(Reason, 1997. s.12)

HRO og NA – to ulike syn på virkeligheten

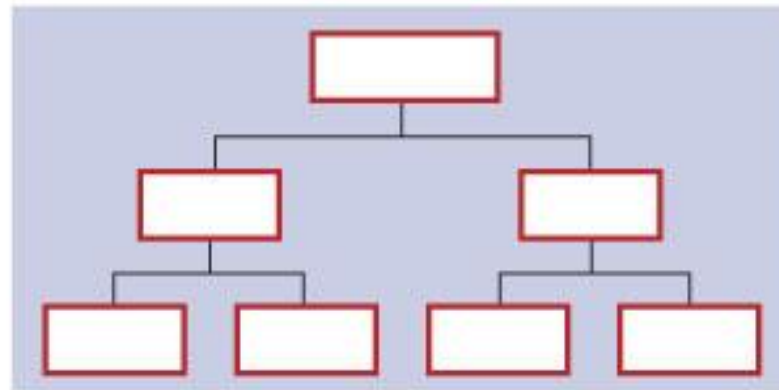

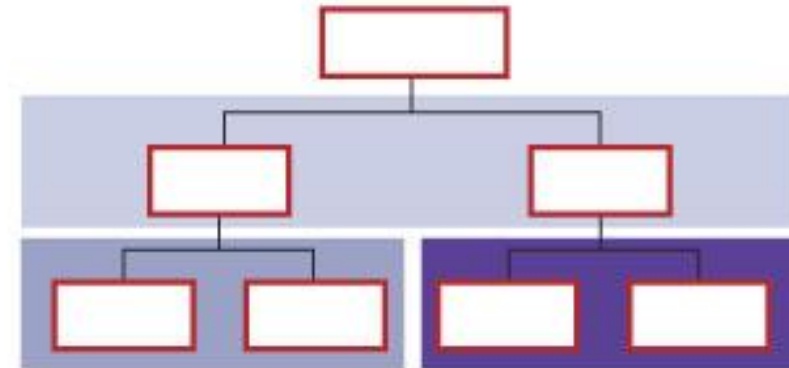
ORGANISASJONSKULTUR

- Jacobsen & Thorsvik (1997) omtaler organisasjonskultur som et sett med uformelle regler for hvilken adferd som er akseptert i organisasjonen (slik gjør vi det her hos oss) og innebefatter verdier og normer, sosialt samhold og gruppepress.

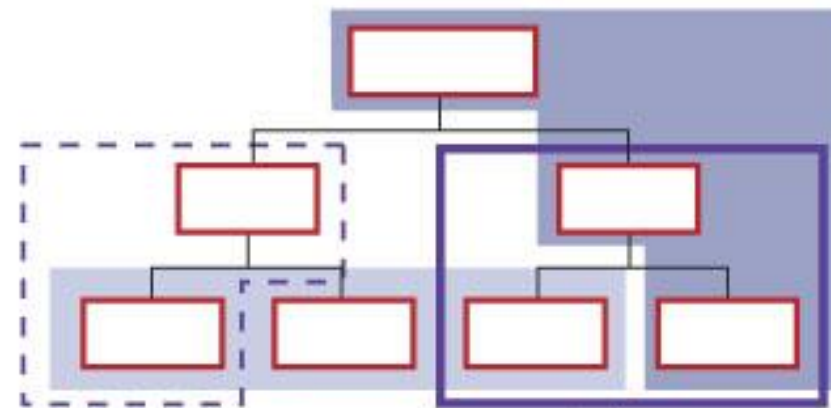

Integrasjonsmodellen

Differensieringsmodellen

Fragmenteringsmodellen

Figur 4.4 Tre modeller for organisasjonskultur. (Jacobsen & Thorsvik, 2015)

Organisasjonsklima/arbeidsklima

- Et ytre uttrykk/overflatemanifestasjon av kulturen (Schein, 2010)
- Enklere å observere enn kulturen
- *Individuell* oppfatning og tolkning av omgivelsene, som prosedyrer, praksis, regler osv.

Sikkerhetskultur

Sikkerhetskultur kan ses som en fokusert del av organisasjonskultur (...) vi kan definere sikkerhetskultur som sikkerhetsrelevante trekk ved organisasjonskultur

(Hafting (red), 2017).

Noen sentrale spørsmål...

1. Hva vil det si å gjøre noe feil?
2. Hvem har ansvaret når noe går galt?
3. Hvordan deles byrden mellom individ og fellesskap?
4. Hva kan gjøres for å forhindre at feil fører til negative konsekvenser?
5. Hvilke toleranse bør vi ha for feiltrinn?
6. Hva slags kultur har vi for det som skjer i etterkant av en hendelse?

(Kvalnes, 2010)

1. Hva vil det si å gjøre noe feil?

Feiltype	Beskrivelse	Eksempel
Subjektive feil	Fra hans ståsted var dette feil	Ambulansesjåføren mente det var feil å ikke ta med den skadde
Objektive feil	Det er faktisk feil å gjøre	Ut fra de faktiske forhold var det faktisk feil å ikke ta med den skadde
Villet feil	Han ville feile	Jeg trakk deg på hånden for å skade deg
Uvillet feil	Han gjorde det uten å vite at det var feil	Jeg kom til å trække deg på hånden, uten noe ønske om å skade deg
Personlig feil	En person utfører en handling som er feil	Losen gav feil ordre fordi han var trøtt og uoppmerksom
Systemfeil	Et system inneholder feil som bidrar til at det går galt	Det er feil å tillate losere å gå doble vakter og bli trøtte på jobb
Aktiv feil	Gjøre noe som ikke burde vært gjort	Operere en frisk blindtarm
Passiv feil	Avstå fra å gjøre noe som burde vært gjort	Ikke operere en betent blindtarm
Farlig feil	Feilen skaper en farlig situasjon	Glemme å slå av bremsene ved fly-landing
Nyttig feil	Feilen gir grunnlag for nyttig læring	Forskerne gav tomatprodukter til pasientene uten at de ble friskere

2. Hvem har ansvaret når noe går galt?

***Personorientert* tilnærming**

- Feil er *årsak* til ulykker
  - Villedde handlinger forankret i dumskap, ondskap, motvilje, mm.
  - Uvilledde handlinger forankret i trøtthet, lykkerus, høyt tempo, konsentrasjonssvikt, mm.

***Systemorientert* tilnærming**

- Feil er *konsekvenser* av hvordan arbeidet er organisert
  - Risikofylte arbeidsvilkår:
  - Utstyret er utdatert
  - Sikkerhet er nedprioritert
  - For lange vakter
  - Utilstrekkelig opplæring

(Kvalnes, 2010)

3. Hvordan deles byrden mellom individ og fellesskap?

- Fokus på handling eller konsekvens?
- Moralsk flaks?
- Tilskuereffekten...

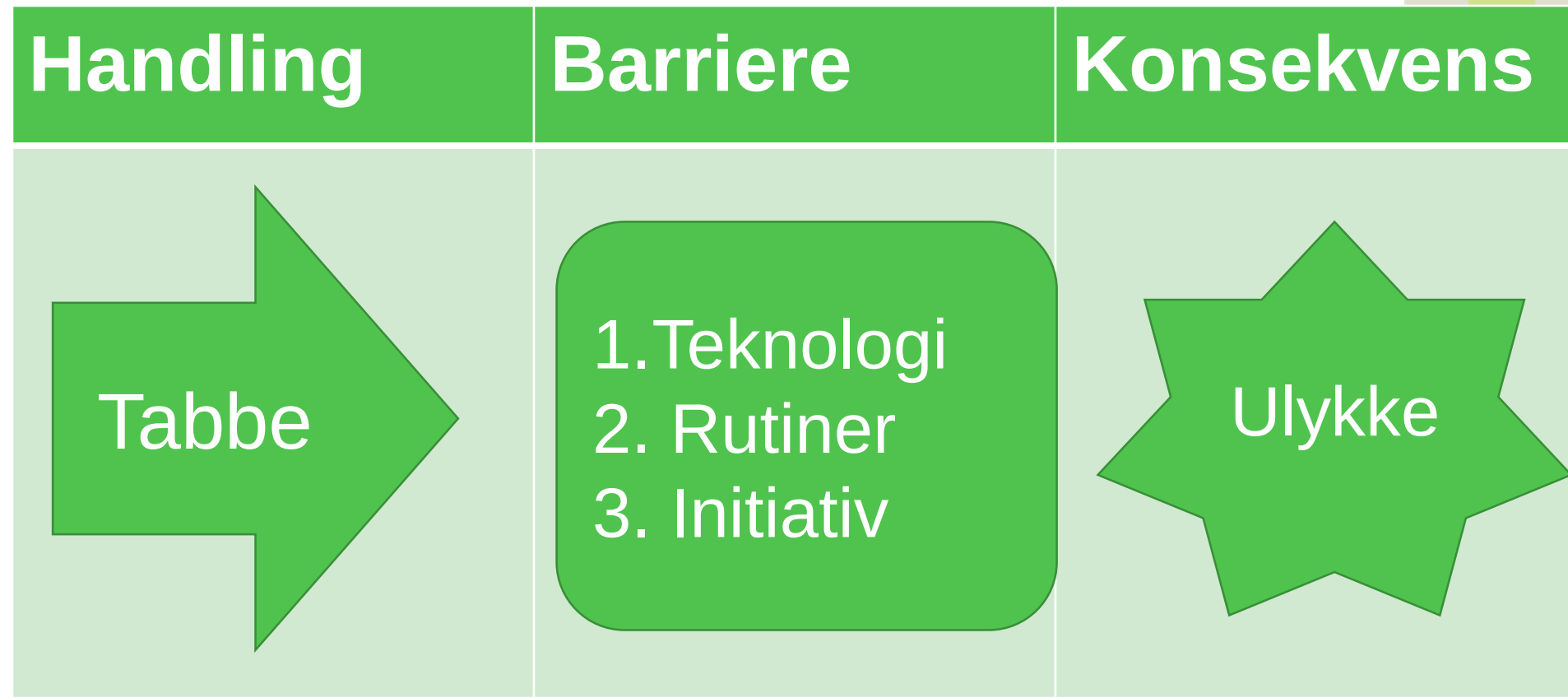
Tilskuereffekten: Jo flere vi er som ser at noe bør gjøres, desto mindre er sjansen for at noen gjør det.

4. Hva kan gjøres for å forhindre at feil fører til negative konsekvenser?

- Handling-Barrierer-Konsekvens
- Tilbakemelding: Blikk-Mot-Språk
- Lære av «nyttige feil»
- Yringsklima

(Kvalnes, 2010
Basert på James
Reasons «Swiss
Cheese Model»

Tilbakemelding: JO-HARIs vindu

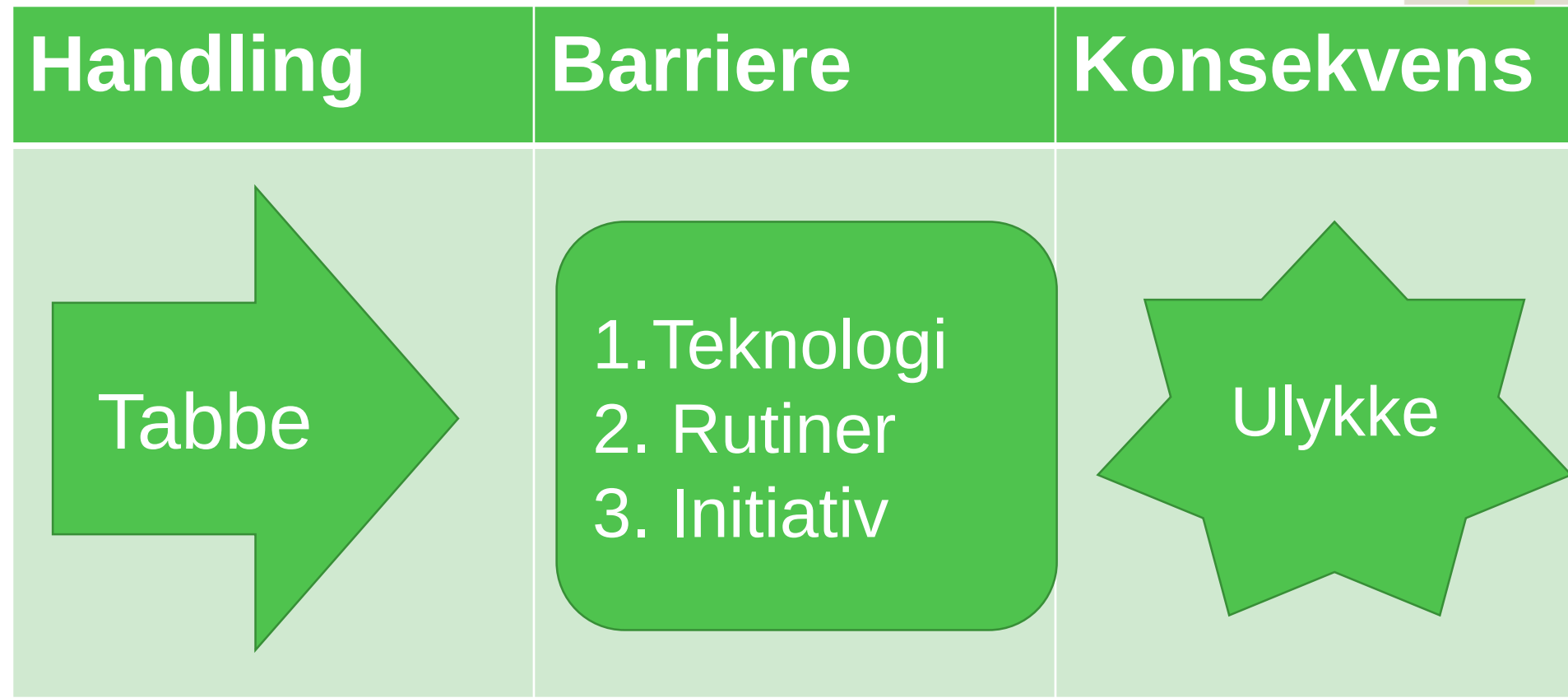
	Kjent for meg	Ukjent for meg
Kjent for andre	ARENA	BLINDPUNKT
Ukjent for andre	BAK FASADEN	SKJULT

Luft, J.; Ingham, H. (1950)

4. Hva kan gjøres for å forhindre at feil fører til negative konsekvenser?

- Handling-Barrierer-Konsekvens
- Tilbakemelding: Blikk-Mot-Språk
- Lære av «nyttige feil»
- Yringsklima...

Basert på James Reasons «Swiss Cheese Model»

Ytringsklima (Kvalnes, 2019)

- Hvordan snakker vi sammen hos oss?
- **Ytringsklima:** Måten folk roser, støtter, oppmuntrer, yter motstand og deler kunnskap med hverandre
- Ledere opplever ofte ytringsklimaet som bedre enn det medarbeiderne deres gjør
- Enhver organisasjon har et ytringsklima
  - Vil variere mellom organisasjoner; høy eller lav terskel for å melde fra om avvik, høy eller lav terskel for tilbakemelding og støtte
- Når er ytringsklimaet hos dere på sitt beste?

5. Hvilke toleranse bør vi ha for feiltrinn?

(Kvalnes, 2010)

Aktøren

- Handlingsrommet mitt er stort, og i hovedsak definert av meg selv
- Jeg tar initiativ og avventer ikke andre instruks
- Det er mitt ansvar å finne løsninger og bestemme hva som bør gjøres

Brikken

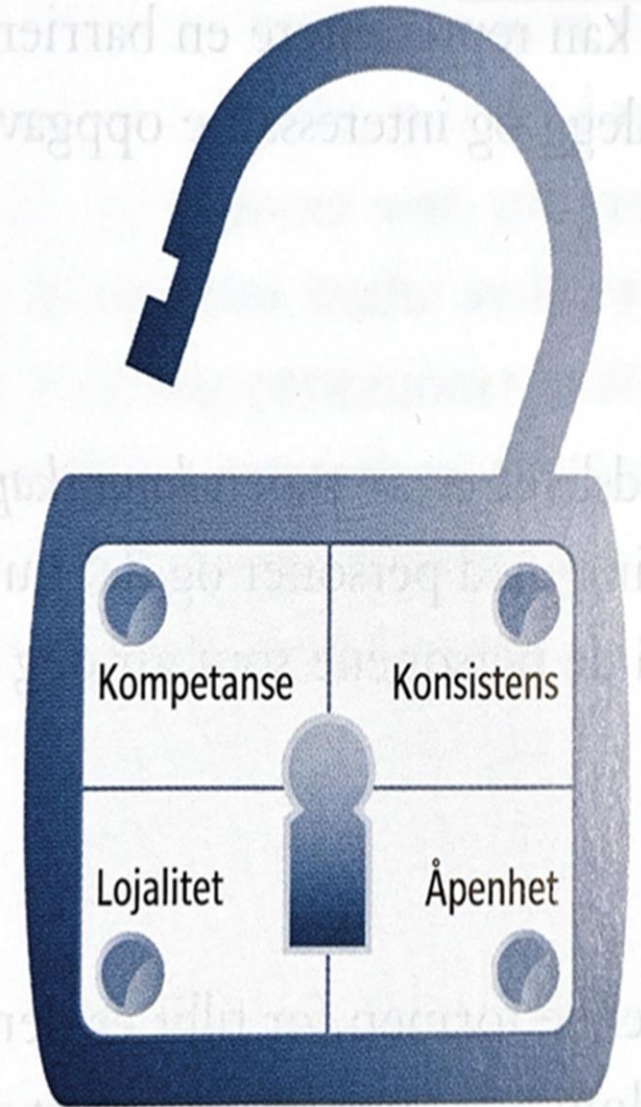
- Handlingsrommet mitt er lite og i hovedsak definert av andre
- Jeg tar sjeldent initiativ, og avventer heller andres instruks
- Det er andre som har ansvar for å finne løsninger og bestemme hva som bør gjøres

Hvordan etablere en rapporteringskultur? (*Reason, 1997*)

Menneskelige reaksjoner på feil er mange, men ærlig innrømmelse er ikke vanligvis høyt på lista

- Tillit er svært sentralt!
- Forsikring mot disiplinærforfølgelse
- Konfidensialitet eller anonymisering
- Tydelig skille mellom «granskere» og «dommere»
- Rask, meningsfull og tilgjengelig tilbakemelding til fagmiljøet
- Enkelt/tilgjengelig rapporteringssystem

(Kaufmann & Kaufmann, 2015)

6. Hva slags kultur har vi for det som skjer i etterkant av en hendelse?

- Konsekvenskultur
- «Rettferdig kultur»:
  - Rapportering er viktig for oss for å lære og ingen personlige konsekvenser vil følge forutsatt at:
    - Man ikke handlet med viten og vilje
    - Man brøt sivil lov
- Ledere som reagerer negativt på kritikk eller påpekning av egne feil setter en uheldig standard for kulturen

(Kvalnes, 2010)

Oppsummert:

«Sikkerhetskultur» (Kvalnes, 2010)

	Kjennetegn
1. Aktørkultur	Hver av oss forventes å kunne improvisere og gjøre mer enn bare det vi får instruksjoner om eller som står i reglementet.
2. Ytringskultur	Vi snakker åpent og konstruktivt om egne og andres feil. Relevante fakta kommer på bordet, også de som det er ubehagelig å se på.
3. Konsekvenskultur	Individene her er tildelt riktig dose med beskyttelse –verken over- eller underbeskyttelse
4. Læringskultur	Vi forholder oss stil feil som en kilde til læring og utvikling
5. Rettferdig kultur	Ingen blir straffet for å si fra om feil –vi oppmuntrer til det og belønner den som har mot til å si fra. Samtidig reagerer vi i tilfeller hvor noen går over streken for akseptabel atferd.
6. Samarbeidskultur	Presentasjonene våre bygger på tett samarbeid mellom enkeltpersoner som utfyller hverandres kompetanse og perspektiver

Diskuter 2 og 2:

På en skala fra 1 (helt uenig) til 5 (helt enig), hvordan stiller du deg til at organisasjonen din kjennetegnes ved disse kulturene?

